

G. W. Bischof;

conidium — konidij
epicarpium — epikarpij

conidium — das Keimpulver
epicarpium — äussere Fruchthaut

W. T. Stearn;

ascidium — ascidij

ascidium — pitcher

Kolacioniranjem prevedenica i definicija koje su ovdje navedene mogli bismo pomisliti da je dr Ivan Šugar pravio indeks botaničke (i nebotaničke) nomenklature pa je želio da nas poučava kako se dotične riječi pišu u latinskoj, a kako u našoj ortografiji. (Način pisanja spada u djelokrug pravopisa i pravopisnih rječnika). Autori drugih općih rječnika naveli su značenje svih termina, a Klaić i Vujaklija navode i etimologiju. Rječnici se i pišu samo zato da se svaka riječ prevede, protumači i objasni. Terminološki rječnici treba da dopunjavaju i korigiraju definicije i prevedenice u popularnim rječnicima, ali u našem slučaju čitalac treba da prelistava popularne rječnike da bi pronašao ono što nije ni objašnjeno ni prevedeno u stručnom botaničkom rječniku.

Svi botaničari i svi jezikoslovci znaju da ima mnogo latinskih i grčkih riječi koje je teško transponirati na neki živi jezik. U tom slučaju treba se osloniti na opisno prevođenje ili potražiti približno tačnu ili srodnu prevedenicu. Engleska riječ *pitcher* nije potpuni ekvivalent za *ascidium*, niti je njemačka riječ *Keimpulver* pravi ekvivalent za *conidium*, ali mnogo je korisnija nepotpuna prevedenica nego nikakva.

Bilo bi dobro da su tiskarske greške popisane na jedan listić koji bi se priložio na kraj knjige. Time bi se otklonila jezična i značenjska pometnja koja može nastati zbog štamparskih grešaka. (etski, vez. iako, premda str. 50; magaspora, str. 76; sudor, oris, m. zazvoj, str. 124).

Savršenstvo se ne može postići ni u jednoj struci, a ponajmanje u leksikografiji. Bilo bi neopravdano i nerealno očekivati da ovaj naš leksički prvijenac iz oblasti botanike bude potpuno besprijekoran. Ni evropski botanički rječnici sa stogodišnjom tradicijom nisu bez nedostataka, ali u svakom novom izdanju broj nedostataka biva sve manji. Prigovori koji su navedeni u ovom člančiću nisu napisani zato da obezvrijede dugogodišnji mukotrpan rad autorov niti da umanje vrijednost ove veoma korisne knjige. Prigovori i primjedne treba da posluže kao korekcija drugom izdanju ove knjige koja će se u svom popravljenom i proširenom izdanju najvjerojatnije prevoditi na jezike naših naroda i narodnosti.

Bilo bi poželjno da se u drugom izdanju ovog rječnika svi termini leksički elaboriraju tj. da se uz svaku riječ navede njena etimologija, definicija i značenje. Čitaocima nije potreban registar stručnih termina, niti im je potreban poluprevedeni rječnik. Oni žele rječnik s najvjernijim snimkom značenja i prevedenica, kao i sa najtačnijim i sa najpotpunijim definicijama.

G. Kraljević, Sarajevo.

GRČKI I LATINSKI JEZIK JE POTREBAN I ZA PISANJE POPULARNH PRIRUČNIKA

U okviru *Enciklopedijskog leksikona MOZAIK ZNANJA* u Beogradu je 1972. godine štampan *Priručnik za srpskohrvatski jezik* u kojem je obrađeno preko dvije hiljade odrednica iz serbokroatistike i opće lingvistike. U predgovoru je naglašeno: „Autori su bili stavljeni pred složen zadatak — da materiju izlože na dva nivoa: na jednom koji će biti razumljiv široj publici, i na drugom — koji će dopunjavati prvi stručnijim i naučnijim pristupom“. Svaki će čitalac odmah uočiti da su obrađivači odrednica djelimično udovoljili prvom nivou (na drugom su znatno podbacili). Umjesto toga da se obradi svake odrednice pristupi na jedinstven i ujednačen

način, autori su neke odrednice obrađivali sasvim nepotpuno i ležerno, a neke sasvim temeljito i potpuno.

Mnogo prostora posvećeno je nastojanjima da se što bolje i potpunije obrade svi oblici književne norme. Da bi se to postiglo trebalo je opširno obraditi veliki broj termina iz dijalektologije i ortografije. Moglo bi se čak zaključiti da su autori imali najviše afiniteta za te dvije oblasti. U nabranju dijalektoloških osobina išlo se ponekad i u sitnica, pa su se nabrajale i neke irelevantne i nepotrebne jezične osobine nekih krajeva. (Iz dijalektoloških časopisa preneseno je mnogo građe kojoj i nije bilo mjesta u ovakvom priručniku, jer ovaj priručnik kao što to i autori ističu „ima u izvesnoj meri i terminološki značaj“.).

Na omotu knjige istaknuto je da je sadržina izložena „sa strogo nepristrasnim merilom...“. Čitalac će odmah uočiti da dijalektološkoj obradi zapadnih govora nije dato onoliko prostora koliko je dato govovima istočnih krajeva. Zetsko-sandžački govori obrađeni su na četiri stranice, prizrensko-timočki na tri stranice, istočno-hercegovački govori na tri stranice, a zapadnobosanskim ikavskim govovima i zapadnohercegovačkim govovima posvećeno je samo petnaest redaka.

Gotovo u svim našim kulturnim centrima izlazili su (a i danas izlaze) jezikoslovni časopisi koji obrađuju stručna i naučna pitanja iz oblasti našeg jezika. U ovom priručniku spominje se samo beogradski časopis NAŠ JEZIK i navodi se njegov historijat, program te imena nekadašnjih i sadašnjih urednika. Ostali jezični časopisi (u drugim kulturnim centrima) uopće se ne spominju.

Najveća odlika ovog priručnika je brojnost obrađenih odrednica i težnja za sveobuhvatnošću. Autori su znali da mlađa generacija ne dobiva u školi dovoljno lingvističkog znanja i da su joj mnogi lingvistički termini nepoznati. Stoga je i potreban jedan ovakav jezikoslovni VADEMECUM u kojem se mogu naći sve (ili gotovo sve) lingvističke informacije. Pripadnici starije generacije dosta dobro poznaju klasičnu gramatičku terminologiju, ali u ovom priručniku mogu naći informacije o najnovijim lingvističkim pravcima i objašnjenja za najnoviju jezičnu terminologiju koja najvećim dijelom potječe od predstavnika moderne američke lingvistike.

Ovaj beogradski priručnik nema pretenzija da bude takmac Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva Rikarda Simeona, jer je Simeonov rječnik strogo znanstveno obrađen. Iako se razlikuju i po naslovu i po metodologiji, oba imaju istu namjenu tj. oba su terminološka i sadrže veliki broj istovjetnih odrednica obrađenih na dva različita nivoa. Simeon je dosljedno sprovodio znanstveni prilaz i učenjačku akribiju pri obradi svakog termina. Svugdje je navedeno izvorno porijeklo riječi, prvobitno značenje, i današnje značenje. Simeon se nije oslanjao samo na namjenske leksikone koji su stari i po pet decenija, nego je konsultirao i najnovije lingvističke leksikone koji su u najnovije vrijeme štampani u Evropi i u Americi. Zato se slobodno smije reći da su njegova objašnjenja (i definicije) pouzdanija, savremenija i kompetentnija. Što se tiče popularno-didaktične komponente beogradski priručnik ima mnoga pozitivna svojstva (popularni pristup, preglednost, jednodotmnost, ilustracije, slike i karte).

U spomenutom beogradskom priručniku temeljito i besprijekorno obrađene su one odrednice ispod kojih stoje inicijali R. B. i M. P. Na žalost, takvih je odrednica vrlo malo (svega desetak). Da se ispod svake obrađene odrednice stavljao potpis, ne bi se desilo da *makrosemena* bude definirana kao *najmanja* značenjska jedinica u idiomatičnoj konstrukciji. Naime, Milka Ivić piše: „U idiomatičnim konstrukcijama značenjske jedinice, bi po najnovijem običaju u lingvističkom svetu, trebalo nazivati makrosememama. (Cf. M. Ivić: *O pojavama sintaksičke obveznosti*, Godišnjak Fil. fakulteta u Novom Sadu, VI, godina 1961. str. 182.) Pošto odrednica nemaju potpis obrađivača (ne) odgovornost za obradu snosi autorski kolektiv i Prosvjetno pedagoški zavod Beograd. (*Multorum opera res turbantur*).

Glavna slabost priručnika je ta što obrađivači nisu imali jedinstven i ujednačen pristup u obradi. Neki su nastojali da pruže što više informacija i da upute na izvore i na liteaturu; drugi su pružali oskudne i nepotpune informacije zamarajući sve podatke o izvorima i o literaturi.

U priručniku se mogu naći i korisni podaci o jezicima koji su srodni našem jeziku, a navedeni su i mnogi neslavenski jezici koji su za naše jezikoslovce zani-

mljivi zbog susjedstva ili zbog međusobnih utjecaja. *Makedonskom jeziku* poklo-njeno je deset stranica, a *slovenskom* samo jedna. O *albanskom jeziku* napisano je tridesetak redaka.

Određnica SATEMSKI JEZICI objašnjena je u pet redaka i navodi se literatura, dok se uz odrednicu KENTUMSKI JEZICI literatura uopće ne spominje. Za *rumunski jezik* kaže se samo to da je član romanske grupe jezika, a literatura se ne navodi. O historiji i sudbini *dalmatinskog jezika* navedeno je dovoljno podataka, ali nije spomenuto ono najvažnije, a to je činjenica da za sve što znamo o ovom jeziku treba zahvaliti Matteu Bartoliju i Petru Skoku.

U svim leksikonima i enciklopedijama ILIRSKI JEZIK (lingua illyrica, Illyrische Sprache) objašnjen je kao jezik kojim su govorili stanovnici predrimske i rimske pokrajine Ilirik. O tom jeziku napisano je mnogo naučnih radova od kojih su najpoznatiji: *Die Sprache der Illyrier* (Hans Krahe) i *Die Sprache der alten Illyrier* (Anton Mayer). Autori beogradskog priručnika potpuno ignoriraju jezik starih Ilira i odrednicu ILIRSKI JEZIK objašnjavaju samo kao jezik ilirskog pokreta.

Pod pojmom KNJIŠKA REČ stoji: „Reč koju srećamo samo u književnim i stručnim delima ... (*autonomija, diskoteka, telekomunikacija* i sl.). Mnoge od ovakvih reči kad uđu u narodni govor dožive deformaciju: (*politika — palitika...*)“. Danas su i *diskoteka* i *politika* vrlo frekventne riječi u narodnom govoru i ne bi se ni mogle smatrati knjiškim riječima. Ima mnogo boljih i uverljivijih primjera za objašnjavanje spomenutog pojma.

Dovoljno je samo otvoriti ovaj priručnik i odmah ćemo se uvjeriti kako su obrađivači imali neusaglašen pristup u obradi pojedinih pojmova. Neke vrste riječi navedene su u nominativu singulara (imenica, broj, rečca), a neke u nominativu plurala (zamenice, pridevi, glagoli, prilozi, predlozi, veznici i uzvici). Uz neke vrste riječi stavljen je i latinski naziv (pridjevi, adjektivi, lat. adiectivum, glagoli, lat. verbum, uzvici — interjekcije). Uz ostale vrste riječi nema latinskih naziva.

I u našim i u stranim jezikoslovnim priručnicima pored gramatičke terminologije na domaćem jeziku navode se (skoro uvijek) i latinski gramatički naziv koji su općepoznati i svuda prihvaćeni. Međutim, bilo je saradnika koji su radili na ovom priručniku koji su prednost davali domaćim nazivima, a latinske (internacionalne) nazive proglašavali su zastarjelim. Naprimjer: „ADJEKTIV (lat. adiectivum) stariji (i strani) naziv za pridev (v.) koji se još ponegdje sreća u gramatičkim priručnicima. „ADVERB (lat. adverbium), prilog. Naziv koji je u našoj standardnoj gramatičkoj terminologiji zastareo, prevladuje naziv domaćeg porekla — prilog“. Bilo je gramatičara (tj. purista) koji su i ranije pokušavali potisnuti internacionalnu gramatičku terminologiju i zamijeniti je domaćom, ali bez uspjeha. (U nekim gramatikama koje su štampane prije sto godina umjesto adiectivum piše se prilagajuće, umjesto adverbium piše se priričak, a umjesto pronomem zaimenak.).

U predgovoru je naglašeno da priručnik ima normativno značenje. (Zato će možda i *struktuiranje* koje se navodi u sedmom redu predgovora postati oblik književne morme?). Pravopisna norma nije utvrdila čvrsto mjesto ni lokativu ni instrumentalu na skali rednih brojeva, pa još niko ne zna koji padež je na šestom, a koji na sedmom mjestu. Korisnicima priručnika ništa ne pomažu ovakve formulacije: „LOKATIV (lat. locativus) sedmi, odnosno šesti padež u srpskohrvatskom jeziku“. „INSTRUMENTAL (lat. instrumentalis) šesti, odnosno sedmi padež u srpskohrvatskom jeziku.“

Na omotu priručnika napisano je: „Prvi put ... izložena je i objavljena ovakva sadržina i dato ovoliko delo u ovakvoj opremi po ovako jeftinu cenu“. Pisac ovog hvalospjeva vjerovatno ne pripada autorskom kolektivu, ali redaktori su se morali pobrinuti da pohvalnicu njihovom mukotrpnom radu ne može pisati lice koje nije vješto štokavskoj deklinaciji niti razlikuje kad se prijedlog *po* upotrebljava s akuzativom, a kad s lokativom. Postoji u našem jeziku i frazeologizam *po svaku cijenu* — *svakako, obavezno* (um jeden Preis). Očito je da člankom pisac misli da se frazeologizam može razbiti, preinačiti i proširiti. Ovakve greške ne bi smjele da se javljaju u priručniku koji se *uvrćuje u normativna nastojanja*.

U najvećem broju leksikona i enciklopedija pojmovi *filolog* i *lingvist* interpretiraju se kao sinonimi. U našim rječenicima oba pojma prevode se našim ekvivalentnom *jezikoslovac, proučavatelj jezika*. U njemačkim leksikonima oba pojma

prevode se izrazom *Sprachwissenschaftler*. U ruskim leksikonima oba pojma trnasponiraju se domaćom riječi *jazikoved*. U engleskim leksikonima oba pojma objašnjavaju se istim riječima *one skilled in languages*. Veoma opširno i temeljito ove pojmove obradio je Rikard Simeon u svom rečniku lingvističkih naziva. Autori beogradskog priručnika *sprskohrvatski jezik* povukli su smionu u oštru granicu između pojmova *lingvist* i *filolog* i napisali: *lingvist(a)* = onaj koji se bavi lingvistikom, naučnik koji se bavi lingvistikom. *filolog* (grč. *philologos*), naučnik koji se bavi filološkim problemima. Za razliku od lingviste koji se bavi teorijom jezika, filolog, uglavnom prikuplja i klasifikuje jezičnu građu.

Bilo je mnogo leksikologa koji su pojam *filolog* vezali za stručnjaka koji se bavi klasičnom ili romanskom ili slavenskom filologijom, ali još niko nikada nije filologe okvalificirao kao lica koja prikupljaju i klasifikuju jezičnu građu.

Ravnajući se po svojim mjerilima po kojima je razgraničena filologija i lingvistika, autori su i jezikoslovce podijelili na lingviste (tj. naučnike) i filologe (tj. sakupljače jezične građe). Po tom kriteriju lingvisti su: Aleksandar Belić, Mate Hraste, Franc Miklošić, Milivoj Pavlović i Mihajlo Števanović. Filolozi (tj. sakupljači jezične građe) su: Dragutin Boranić, Ivan Broz, Petar Budmani, Đuro Daničić, Vatroslav Jagić, Ivan Popović, Milan Reštar, Danilo Vušović, Fran Kurelac i Radosav Bošković.

Kao i u svim drugim naučnim disciplinama tako i u lingvistici terminologija potječe od grčkih i latinskih riječi. Saradnici ovog priručnika zanemaruju tu činjenicu i tvrde da mnogi jezikoslovni termini vode porijeklo (horribile auditu!) iz živih svjetskih jezika.

Tako u ovom priručniku piše:

agramatizam (engl. agrammatism)
 alofona (engl. allophone)
 alografa (engl. allograph)
 alomorfa (engl. allomorph)
 alosema (engl. alloseme)
 antimetabola (engl. antimetabole)
 denotacija (engl. denotation)
 episemema (engl. episememe)
 fonematika (engl. phonematics)
 fonemika (engl. phonemics)
 kolokvijalizam (engl. colloquialism)
 prototip (engl. prototype)
 silabema (engl. syllabeme) itd.

Još veći broj lingvističkih termina (tvrde autori ovog priručnika) vodi porijeklo iz francuskog jezika:

adstrat (franc. adstrat)
 alativ (franc. allatif)
 ahronija (franc. achronie)
 antimentalizam (franc. antimetalisme)
 antroponimija (franc. anthroponimie)
 apelativ (franc. appellatif)
 apofonija (franc. apophonie)
 apsolutiv (franc. absolutif)
 arhifonema (franc. archiphoneme)
 epenteza (franc. epenthese)
 fleksija (franc. flexion)
 fonacija (franc. fonation)
 izofona (franc. isophone)
 izoglosa (franc. isoglosse)
 kakofonija (franc. cacophonie)
 kakologija (franc. cacologie)

perifraza (franc. *periphrase*)
 personifikacija (franc. *personification*)
 piktografija (franc. *pictographie*)
 polisemija (franc. *polisemie*)
 proklitika (franc. *proclitique*)
 prokliza (franc. *proclise*)
 prosodema (franc. *prosodeme*)
 proteza (franc. *prothese*) itd.

Manji je broj lingvističkih termina za koje autori tvrde da vode porijeklo iz njemačkog jezika.(!?) To su:

afrikat(a) (nem. *Affrikata*)
 areal (nem. *Areal*)
 gest (nem. *Geste*)

Neke čiste grčke riječi proglašene su latinskim(!?)

alegorija (lat. *allegoria*) = stilska figura ...
 afonija (lat. *aphonia*) = bezglasnost, promuklost
 epiglotis (lat. poklopac u obliku kruške ...)

Autori se ne bi izlagali nikakvim neugodnostima niti bi čitaoce dovodili u zabludu da nisu nikako navodili porijeklo i značenje kao što je to učinjeno pri obradi slijedećih pojmova: *aloteza*, *antropološki*, *dihotomija*, *dijahronija*, *disimilacija*, *distakcija*, *diskriminata*, *distinkcija*, *dual*, *dublet*, *gramema*, *hibridan*, *implozija*, *izoleksa* itd. Bolje je porijeklo i značenje potpuno zanemariti nego davati pogrešne informacije. Međutim, to ne bi bilo u skladu s namjenom priručnika koji nije pisan samo za širu publiku *nego i za one koji u nauku ulaze i za koje je potreban naučiji i stručniji pristup*.

Pošto je priručnik izrađen *sub auspiciis* Prosvjetno-predagoškog zavoda grada Beograda, to je jasno da je namijenjen prosvjetnim radnicima i školskim bibliotekama u svim našim republikama i pokrajinama. S obzirom na činjenicu da je štampan u 20.000 primjeraka priručnik će dospjeti i u seoske i u univerzitetske biblioteke. Pored mnogih odlika koje niko ne može osporiti, priručnik ima i podosta nedostataka i grešaka. Izgleda da je priručnik pripreman u velikoj žurbi pa saradnici nisu imali ni vremena ni volje da konsultiraju starije leksikone i enciklopedije. Da su autori malo bolje zavirili u nepogrešivi leksikon Milana Vujaklije, ne bi se dogodilo da se čiste grčke i latinske riječi svrstavaju u engleski i francuski jezični fond. Međutim, *factum infectum fieri nequit*. Uvrštavanjem internacionalne lingvističke terminologije u francusko i englesko jezično blago učinjena je nepravda ne samo klasičnim jezicima, nego i drugim evropskim jezicima naročito španjolskom i talijanskom. Zanemarivanje etimologijskih podataka koji bi rasvijetlili porijeklo i značenje lingvističkih termina pokazuje da su klasični jezici za saradnike i urednike *Die Ferse des Achilles*.

Vjerujemo da će ovaj korisni priručnik (koji bi se mogao nazvati *compendium* za srpskohrvatski jezik) pojaviti u novom, popravljenom i proširenom izdanju. Bilo bi vrlo korisno da u novom izdanju potpuno isoztane appendix (rečnik odrednica, ideja i uputa) jer su odrednice (kao i u svim leksikonima izložene po abecednom redu).

Površno i netačno tumačenje etimologijskih podataka javlja se i u drugim priručnicima i udžbenicima. Nedavno je kod nas štampan jedan rječnik (sa pretenzionim naslovom *enciklopedijski*) a na prvoj stranici se uočava da je za autora latinski jezik *terra incognita* jer tu piše:

AGITACIJA (lat. *agitatio* = micati, tjerati, poticati)

AGRESIJA (lat. *aggredi* = približavanje, napad)

Ako već sada imamo autore i redaktore koji ne mogu utvrditi koja je riječi grčkog a koja engleskog porijekla niti mogu uočavati razlike između imenice i glagola, onda treba razmišljati o tome kako će izgledati naši priručnici i rječnici u budućnosti, u kojoj treba da potpuno izumre izučavanje klasičnih jezika (i u srednjim školama i na fakultetima). Spomenuti primjeri mogu da posluže kao *précédent* koji upozorava i opominje.

Bilo bi nerealno očekivati da svi autori i koautori priručnika i udžbenika nauče one jezike iz kojih dolazi gotovo sva naučna i stručna terminologija, ali bi bilo sasvim razborito da svi oni koji se laćaju ovog napornog posla sve etimolojske podatke i definicije tačno prepisuju iz starih i nepogrešivih izvora. Da bi se to postiglo potrebno je permanentno prelistavati starije rječnike i enciklopedije. Zato treba svim autorima i redaktorima preporučiti da se drže Horacijeva savjeta: *Nocturna versate manu, versate diurna*.

G. Kraljević, Sarajevo.

ZEF MERDITA, *Mbi prejardhjen e dardaneve (Les origines des Dardaniens)*, u. *Gjurmime albanologjike*, Seria e shkencave historike, II, /1972/, Prishtine, 1972. pagg. 63—94; isto i u: *Studime historike*, XXVII, 4 /1973/, Tirane, 1973. pag. 33—72. /Resume: Les origines des Dardaniens, pag. 64—72/.

Zef Mirdita, ugledni profesor Universiteta u Prištini, poznat je našoj naučnoj javnosti po mnogobrojnim radovima iz oblasti ilirologije i etnogeneze Albanaca objavljenim u *Encyclopedia Moderna (Problem etnogeneze Albanaca)*, u *Balcanica (Das Christentum und seine Verbreitung in Dardanien)*, u *Jugoslovenskom istoriskom časopisu (Problem ubikacije i identifikacije nekih naselja u Dardaniji)* i td. Svoje radove objavljuje i u inostransvu, i to uglavnom u Albaniji u *Studia albanica* i u *Studime historike*. Znatan broj radova je posvetio problematici etnogeneze Ilira, a s tim u vezi i pitanjima genetičkih odnosa između Albanaca. Iliri su tretirani sa različitim aspektata, zavisno od rezultata pojedinih naučnih disciplina, kojima se ovaj izvanredno daroviti naučnik služi. Valja istaći i to da Zef M. sa velikim uspehom eksplatare dostignuća istoriji srodnih disciplina, bez kojih je često puta nemoguće rešavati kompleks problema koji su u vezi sa našim paleobalkanskim populacijama. Da napomenemo ovde samo jedan primer kako on na temelju analize arheoloških rezultata i lingvističkih normi tretira pitanje nacionalnih imena *Albanac* i *shqiptar* (Šćiptar), i dolazi do zaključka da se etnonim *Albanac* može dovoditi u vezu sa istorijskim zajamčenim nazivom plemena *Albanoi* u Ptolomejevoj karti s toponimom *Albanopolis*, koji se vrlo verovatno odnosi na naselje što se nalazilo kod današnjeg mesta Zgerdheshi, nedaleko od Kruje u Albaniji, na što je ukazao i ugledni albanski lingvist Eqrem Çabej.

Iz obilne bibliografije ovog neumornog naučnika istorijskih nauka, namerno smo odvojili da prikazemo sadržaj ovog rada o poreklu Dardanaca, jer upravo Dardanci i Dardanija su u centru pažnje njegovih istraživanja. To je uostalom i bila njegova doktorska disertacija, koju je on odbranio u Zagrebu. Iz ovog rada se očito vidi da autor prilazi ovom problemu, tj, problemu Dardanje i Dardanaca u antici, u svom totalitetu počevši od njihove etnogeneze. A iz drugih radova koji su u vezi sa Dardancima, obrađuje se njihova i materijalna kultura od paistorije pa sve do kasnoantičkog doba, i to uvek i sa uspehom u svetlosti arheološkog, historijskog, lingvističkog i filološkog materijala. Zanimljivo je ovde napomenuti da je autor obradio neke teme koje su zapravo prve vrste u naučnoj literaturi, kao što je na pr. rasprava o počecima i širenju hrišćanstva na tlu Dardanje (*Das Christentum und seine Verbreitung in Dardanien*, u: *Balcanica IV* (1973, SANU, Beograd, 1973), gde je utvrdio činjenice da je hrišćanstvo na ovom području postojalo i pored kasnije više crkvene hijerarhije još od svojih prvih početaka, odnosno od apostolskih vremena. U tom radu, obrađujući crkvenu terminologiju, autor ukazuje na činjenicu da su Albanci nasledili tradiciju crkvenog života od predšasnika — Ilira, a to je zapravo jedan prilog etnogenezi Albanaca, posmatran s aspekta kristijanizacije.